

Dr. Áidinián Árzén salaminai érsek.

A bécsi tudós mechithárista rend egyik kiváló tagja-, a szerzet jelenlegi főapátjának dr. Áidinián Árzénnek igen sikerült arczképét mutatom be szives olvasóinknak.

Dr. Áidinián Árzént azok közé lehet sorolni, kik már gyermekkorukban kezdték az üldözés keserű kenyerét megízlelni. — Konstantinápolyban született szegény, de becsületes szülőktől 1825-ben. Midőn a jelen század második negyedének elején, a katolikus örmények ellen a nagy üldözés elkezdődött, az alig négy éves gyermeknek is menekülnie kellett szülőivel együtt Konstantinápolyból: Kis-Ázsiának Ancyra városába mentek.

Az üldözés lecsillapulása után visszatért szülővárosába; itt lépte át első ízben az iskola küszöbét: a mechithárista atyák iskolájában tanult egy-pár elemi osztályt.

Az atyák, látván a kitünő fiúnak nagy tehetségét, éles eszét és példás magaviseletét, Bécsbe küldötték az akkor még csak tizenegy éves gyermeket. Kitünően végzett el majdnem minden tantárgyat. Miután a másfélévi próba-időn keresztül esett és a szerzetesi fogadalmakat letette — 1840-ben pappá szenteltetett.

Felszenteltetése után azonnal a papnövédek mellé rendeltetett: oktató és prefektus volt; később a novitiusok spiritualisa lett. 1850-ben a smyrnai főiskhába küldetett mint apostoli missionarius. Itt mint lelkész és tanár nagy nevet szerzett magának különösen az által, hogy az ottani osztrák-magyar gyarmatosoknak saját nyelvükön — kiváltképen nagybőjtben — sikeres szent beszédeket tartott. Később a smyrnai gymnasium igazgatójává nevezetett ki. Nehány év mulva a konstantinápolyi gymnasium igazgatását bízták kezére. A hatvanas és hetvenes években sok tudományos utazást tett. Többször megfordult Párisban, járt Olaszország minden nevezetesebb városában, Belgiumban és Németországban. 1880-ban Konstantinápolyban a házfőnöki állásra emeltetett. 1883-ban Bécsbe tétetett át, a hol — mint az érsek secretariususa és assistens — nagy népszerűségre tett szert; itt egy ideig a házfőnöki hivatalt is viselte. Szeretetreméltósága, magas műveltsége és szelidlelkűsége által annyira megnyerte rendtársainak szívét, hogy Bosági főapát halála után apátjelölt volt. Azonban az ügyek változtak és a nézetek különböztek egymástól; s így dr. Esztegár B. Vártán nyert több szavazatot. Azonban ezen utóbbinak szerencsétlen halála után biztos volt az ő megválasztása. És csakugyan 1886. áug. 18-án tartott választó gyűlés a főapáti méltóságra emelte. 1887. márczius havában erősítette meg a szent Atya e választást és Áidiniánt salaminai érseki czímmel ruházta fel. Felszenteltetése azon év ápr. 11-én ment véghez nagy ünnepélyességekkel. Ázárián István konstantinápolyi patriarkha végezte a szertartást Bécsben.

Áidinián mély gondolkodású bölcsész, nagy nyelvész, kitünő író és jártas a szépművészetben. Írásban és szóban tökéletesen birja a keleti nyelvek közül az ó- és új-örményt, az arabot és az evvel összefüggésben levő per-

zsát és törököt. Bámulatos jártassággal és alapos ismerettel bir az utóbbi nyelvben. Magok a török hodsák, kik a felsőbb iskolákban tanították ezt a nyelvet, csodálkoztak azokon az alapos magyarázatokon, melyeket az idegen ajkú pap tett és melyekről nekiök fogalmuk nem volt. A nyugati nyelvek közül tökéletesen birja az új- és ó-görögöt, a latint, a francziát, az olaszt és németet.

Áidinián szenvedélyes rajzoló és festő. Gyönyörű rajzai közül említésreméltó azon finom kivitelű pasztel-festmény, mit Királyunknak ajánlott fel a konstantinápolyi kolónia, midőn Ő Felsége 1869-ben Konstantinápolyon keresztül ment a szuezi csatorna megnyitási ünnepélyére. Igen csinos és szép az a tusrajz is, a mit pár évvel később gróf Zichy Ferencznek, ki akkor Ausztria-Magyarország nagykövete volt a magas Portánál — ajánlott fel. — Van több olajfestménye is; ezek közé tartozik az a Szent-Háromságot ábrázoló oltár-kép is, mely a smyrnai templomot disziti.

Még megemlítjük azt is, hogy Áidinián hosszú éveken át sokat fáradozott azon, hogy az örmény misét hangjegyekre tegye és fáradságát siker koszoruzta; 1885-ben hangoltatta össze és hangszerelte azt úgy, hogy ma az örmény nagymise teljes zenekar által előadható.

A rend valósággal boldognak érezheti magát, hogy ily nagybecsült tudományos, szeretettéméltó személyiséget nyert előljárójául és vezetőjeül, kinek működéséhez sikert kíván az „Armenia“ is.

G. G. J.

Áni város.

— Árátján költeménye. —

Áni város sír magában,

— Oh jaj! oh jaj!

Szívszaggató fájdalmában.

Mondod: tartson még a sírás!

— Oh jaj! oh jaj!

Nem volt elég könyhullatás?

Sok szenvedés jutott nekem, —

— Oh jaj! oh jaj!

Nincs egyetlenegy emberem!

Senki sincs, ki hozzám jöjjen;

— Oh jaj! oh jaj!

Vigasztaljon keservemben!

Örmény ifjú szánj meg engem,

— Oh jaj! oh jaj!

Gyászos az én kinézésem!

Látod hogy én mindig sirok, —

— Oh jaj! oh jaj!

Városodat nem sajnálod?

Aggály, sohaj osztályrészem;

— Oh jaj! oh jaj!

Sok sirástól nem lát szemem.

Uraim elpusztulának, —

— Oh jaj! oh jaj!

Körüitem héjják tanyáznak.

Mindegyre csak azt huhogják:

— Oh jaj! oh jaj!

Ánit földig lerombolták.

Nagy város voltam egykoron!

— Oh jaj! oh jaj!

Most vagyok egy nyomorult rom.

Mint a koldus, mint az árva,

— Oh jaj! oh jaj!

Elhagyottan, pusztán állva!

Örményeknek székvárosa,

— Oh jaj! oh jaj!

Nem leszek én többé soha!

*Jöttél, láttál, visszatértél,
— Oh jaj! oh jaj!
Tőlem sirva búcsút vettél.*

*Kérlek téged ne felejts el:
— Oh jaj! oh jaj!
Áraráthoz ha jársz közel.*

*Mond neki, hogy mindig sirok,
— Oh jaj! oh jaj!
Vigaszt vajjon mikor kapok?*

*Mikor jön meg az örömhír:
Áni, elég!... Áni, ne sirj!!*

Simay Gergely.

A Lusignán-házbeli királyok Kis-Örményországban.*)

IV.

Az előbbeni közleményünkben leirt véres események után V. Leo családjának egyik tagját, Konstantint ültették az örmény nagyok hazájuknak trónjára.

Ez a fejedelem eszélyes politikájával fenn tudta tartani alattvalói közt az egyetértést. A pápai szék megígérte neki szükség esetére a támogatását s felhívta őt, tegyen meg mindent elfojtására a szakadár tanoknak, melyek ez idő tájt (1447) elárasztották a keresztény világ nagy részét.

Támaszkodva erre a biztatásra, nagy előkészületeket tett Konstantin az egyiptomiak ellen, a kik állandóan fenyegették országát. Megelőzték őt a muszulmanok; az egyiptomi hadak szövetkezve a babyloni és syriai sultánok seregeivel, rátörtek Örményországra.

*) Revue Orientale et Algérienne. I. Les Lusignans de la Petite Armenie, par V. Langlois. — Vie et Aventures de Leon VI. par J. Saint-Martin (Mém. de l' Acad. des inscr. et belles lettres, XII. 2. c. serie.)

Nem várva be a Nyugatról ígért segítséget, fegyverbe szállt ellenök az örmény thákávor. Egyikét a főuraknak, Lipárit-ot bizta meg seregének vezetésével, míg a cyprusi király, Lusignan Hugo, a pápa felszólítására hátban támadta meg a muszلمانokat, s velök egyetértésben intézte hadműködését a jóhanniták nagymestere, Gozo Deodat is. Ennek daczára sikerült az ellenségnek hatalmába ejtenie Cilicia egyik tengerparti városát, Aias-t.

Konstantin ismét a pápához fordult, ki a velencei doget és tanácsot hitta fel az örmény király támogató-sára. Velence azonban, mely ezen expeditiotól mi hasznot sem várt kereskedelmi érdekeire nézve, késett a fegyveres segítség nyújtásával. Hasztalan keresték fel az örmény király követségei a francia és angol udvarokat is. Eközben a római szék, felhagyván a vallási kérdéseknek minduntalan való feszegetésével, jelentékeny összeget bocsátott az örmény király rendelkezésére a hitetlenek elleni hadviselés czéljából. Konstantin makacs küzdelem után diadalt is aratott a muszلمان seregek fölött s elfoglalta Issov-ot, más néven Kis-Alexandriát.

Rövid pihenője állott be a fegyveres tusáknak. Ámde mihamar új emir állott az egyiptomi hadak élére s újra fenyegető felhők tornyosultak a keleti keresztény államok fölé. Sürgős kéréssel fordult Konstantin király a pápához; de a római udvar, mely az örményországi vallási viszonyokról kedvezőtlen jelentéseket vett, megtagadta a segítséget. Kényszerhelyzet elé állítva, meghajolt Konstantin a pápa által megszabott feltételek előtt s elhatározta a szakadár felekezetek elnyomását, mire VI. Kelemen pápa küldött is neki hatezer arany forintot.

A most említett körülmények folytán két pártra szakadt az örmény papság; az egyik meghódolt a római szék kívánalmai előtt, a másik hű maradt az örmény egyház régi hagyományaihoz. Ez a megosztás zsinatnak egybehívását tette szükségessé. A sis-i zsinaton (1361) tettegességekbe ment át a két párt közti ellenségeskedés; a város utcáin vérengzések törtek ki, melyekből az örmény egyház hagyományai kerültek ki diadalmasan.

A következő évben lehunyta szemeit Konstantin király. Az örmény nagyok nem akarván többé idegen fejedelmet uroknak, betöltetlenül hagyták a trónt. Megújultak az idegen betörések s nagyobb volt, mint valaha, a pusztulás a szerencsétlen országban.

Egymás után léptek fel a különböző trónkövetelők is. Némelyek, a Lusignanok vagy a Rupeniek rokonai, e családi kötelékből származtatták le jogaikat, a többiek fegyveres erejökre és kincseikre hivatkoztak. Az előbbiek pártja, a hatalmasabb latin párt, lusignani Péter cyprusi királynak ajánlotta fel a trónt, a ki akkoron Európában időzött. Rómában fogadta az örmény nagyok küldöttségét, hajóra szállt Velenczében s megérkezvén Cyprus szigetére, feladatul tűzte ki megvédelmezni új alattvalóit a muszulmanok megrohanásai ellen. Nem maradt reá ideje; alig jelent meg Örményország földjén, áldozatul esett ő is az országot dúló belvillongásoknak. 1369. ján. 16-án saját udvari emberei gyilkolták meg.

Az örmény történetírók nem is emlékeznek meg lusignani Péterről, az örményországi latin királyok sorában a negyedikről.

Cshámics után s az utolsó lusignani király sírfeliratának téves értelmezésével VI. Leot tüntetik fel Kis-Örményország ötödik lusignan-házbeli királyának. Tényleg azonban öt fejedelme volt Örményországnak ebből a családból s Péter is, bár csak néhány rövid hónapig, viselte ezt a címet.

Örményország sanyarú helyzete annál nagyobb aggodalommal töltötte el a pápai széket, mert keresztes hadjáratot tervezett a szentföldre s tudta, hogy Palaestina sorsa is Örményországnak a kereszténység számára való megtartásától függ. Felhívta tehát az örmény nagyokat, válaszszanak maguknak mielőbb oly uralkodót, a ki ismét visszaadhatja a nemzetnek régi hatalmi súlyát. Javaslatba is hozta a megválasztását Leonak, a meggyilkolt Péter egyik rokonának. A sis-i patriarkhalis egyházban királylyá is koronázták 1365-ben VI. Leot, ki Mária magyar királyi hercegnővel kelt házassági frigyre. Az utolsó örmény király viszontagságos életének külön czikket fogunk szentelni.

Dr. Molnár Antal.

Egy jeles ember.

Ki egy hosszú élet minden perczét a nemzet és haza javára szentelte, ki lankadatlan munkásságával nagy tudást, takarékoságával nagy vagyont szerzett, és tudásának kincsházát nemzete felemelésére, vagyona forrását népének üdvére nyitotta meg, — annak tettei biztosítják az utókor részéről a legszebb emlékszobrot — a hálás emlékezetet. Ily férfi volt Lukácsi, — ily szobrot emelt önmagának e jeles ember, kiben szív és ész egyaránt nagy volt.*)

Dr. Issekutz Győző

orsz. képviselő.

Az én atyám.

Jelige: „Az első, a ki utolsó lett“

Az „Armenia“ novemberi füzete, több jelesünk hálás szive megnyilatkozásának koszorújává lett, kik hódoltak a szerénységgel párosult nagyság emlékének, a vallás buzgó apostolának, a hazafiság tiszta eszményének, az árvák édes atyjának — Lukácsi Kristófnak.

És annak, ki első volt azok között, — kik az általa alapított humánus intézménynek gyümölcsét élvezék, ki a körülmények alakulása folytán szorosabb, bensőbb viszonyban állott a nagynevű alapítóval; ki kegyében és szeretetében oly közel állott, mint előtte és utána talán senki, — annak lapja az emlékfüzetben üresen állott; hogy miért? azt ne tegyük most kérdés tárgyává. A gondolat, a visszaemlékezés, a hála és kegyelet készítenek, hogy bár utólag — ha nemis oly elmésen, mint az arra hivatottak — lerójam az elismerés adóját az egyetlennek, kinek az életben halálával tartozom.

*

Jól emlékszem vissza 1862-ik év egyik téli szombatján történt, midőn csicsó-kereszturi szerény házunk előtt, egy fedeles szekér állott meg, s abból egy őszbe vegyült

*) Az itt közlött nagybecsű emléksorok véletlenségből maradtak el a Lukácsi-füzetből. Szerk.

úr szállott ki. Ez, jó anyám áldásától kísérve magával vitt el; az úton gondosan takargatott, hogy meg ne fázzam. Szamosújvárra értünk, és ott átadott Melus néninek. Atyailag megsimogatott azután így szólott hozzám: „Fiam viseld magad jól, — ezután én leszek a te atyád.“

Visszaemlékezésem fonala itt megszakad addig, míg az elemi iskola harmadik osztályába nem jutottam. Ekkor — egy alkalommal — felhívtak a gymnasiumba, hol egy hangjegy füzetet ad Esztegár tanár (most ügyvéd) a kezembe és azt mondja, hogy most kottából énekeljek. Mily nagy volt boldogságom, hogy én, a kicsi, a nagyokkal egy sorban énekelek — kottából. És ez Lukácsi akaratából történt. Ettől a pillanattól fogva figyelmének mindig állandó tárgya voltam; egyházi ünnepek és isteniszteletek alkalmával mindig jelen kellett lennem; többször mondogatta: „Te vagy az én Péterem, veled tervem van, ha az Isten is megsegít.“

Jó szive és atyai szeretete illusztrálására számtalan kedves epizodot hozhatnék fel, de ezek nem képezhetik tárgyát jelen cikkemnek; azonban e kettőt nem hagyhatom említés nélkül: Nyáron át, midőn nagy kertjébe ment, mindig utánam jött és magával vitt, „Úrnapján“ pedig az általa adott disz-ebédre az ő kis „kántorát“ is meghívta. Áldott jó atyám, mily boldog voltam én akkor!;

Az idő telt és én elvégeztem Szamosújvárt tanulmányaimat: meg kellett válnom a szerető, gondos atyától. Mintha most is magam előtt látnám — könnyes szemmel — megcsókolt és kért, hogy ne menjek el, maradjak nála. „Alkalmazást nyujtok neked — úgymond — az egyház szolgálatában; gondoskodni fogok rólad, taníttatlak tovább; mert papot kapok én, de egyháznak kántort nem. Vagy ha választott pályádon nem léssz megelégedve, jöjj hozzám vissza, itt szived szerint való pályán lehetsz, hiszen te szeretnél Istennek szolgálni!“

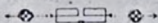
Ezután majdnem öt év telt el; midőn egyetemre voltam menendő találkoztam ismét nemeslelkű jótevőmmel. Azonban a reménylett viszontlátás öröme a legnagyobb fájdalommal töltötte el szívemet, mert ekkor betegség gyötörte a jóságos öreget...

Elvégeztetett! 1876. október 25-ikén reggel vettük a szomorú hirt, hogy az erdélyi örmények büszkesége, a legáldottabb szív megszűnt dobogni, elköltözött urához, Istenéhez!

Befejezem elmékedésemet. A halál hire villámgyorsan terjedt el kis kolóniánkban; csüggedt és szomorú arcok értekeztek egymással a teendőkről. Pillanat alatt együtt volt az összeg a koszorúra; aztán elhatároztuk, hogy négyen: Ábrahám Zachár, Fehér Antal, Kábdebó Ferencz és csekélységem megyünk Szamosújvárra, hogy mi is jelen lehessünk a végtisztességadásnál. Nagy igazuk van azoknak, kik azt mondják, hogy a kolozsvári tud. egyetem küldöttsége három tagból állott: hiszen a negyedik — hálás fia volt.

Marosvásárhely 1893. nov. 2.

Bárány János.

A magyar-örmény nemes családok czimerlevelei.

Közzéteszi: dr. Temesvári János.

I.

Ha előszedegetjük emlékezetünkből azon egyes tényeket, mik rövid két század alatt édes hazánk testvérnemzetei közé legutóbb bevándorolt maroknyi hazafias örménység részéről a részrehajlatlan Klió révén a nemzeti történelem évlapjaiba bekerültek, önkénytelen is ámulva kell észrevennünk, hogy aranyból vannak azok, tiszta színaranyból.

Miként az Egyiptomból kivándorló zsidók legfőbb vezetője, a folyvást előttük lebegő tündöklő lángoszlop volt, a lelkes hazai örménységnek is kezdettől fogva egy vezércsillaga, egy eszméje volt, mely keblét szüntelen hevítette, minden tettében vezette és melyért a nevéről nevezett hermelinként (mus Armenius) készebb volt inkább meghalni, mint annak sugárzó fényétől elfordulni. A hazai örménység e tündöklő vezércsillaga, tetteinek főrugója: páratlan hazaszeretete volt. Ezzel akarta az örménység meghálálni azon szives fogadtatást, melylyel I. Apafi Mihály alatt 1672-ben bevándorolva e szép haza testvérnemzetei részéről osztály- és rangkülönség nélkül találkozott.

S valóban míg egyrésről, mint általában kereskedéssel foglalkozó nép főképen letelepedése helyén, a haza keleti részében, az u. n. Erdélyben első sorban a kereskedelemnek adott nem kismérvű lendületet, addig más résről, mint hivatalnok és tisztviselő lelkiismeretes pontossága által a közjó előmozdítása körül fejtett ki páratlan tevékenységet; mint pap és tanár a gondjaira bizottak lelkivilágának ápolásán és megteremtésén fáradozott, az igazság és ismeret napjának vidám sugarait mindig világossággal és vonzó erővel terjesztette s ha végül a megpróbáltatás perceiben a haza hívó szava hozzá is eljutott, mint katona bátorsága által tűnt ki s nem egy esetben addig adta önfeláldozó vitézségének fényes tanújelét, míg utolsó csepp vérével örökre lezárodott azon magasztos életpályája, melyhez a hősi elszántságnak, a valódi érdemnek annyi elévülhetlen babérja fűződött.

Ha bár futólag pillantsunk is végig a hazai örménység beköltözködése óta lefolyt két század történelmének évlapjain, lehetetlen, hogy szemünkbe ne tűnjék minő áldozatokat mutatott be már az örménység hazaszeretének lángoltárán; lehetetlen, hogy ne akadjunk a közélet minden egyes terén, legyen az egyházi vagy világi, politikai vagy katonai, egy-egy kimagasló alakra, melyet büszkén ne nevezne és tartana a magyar-örménység szülöttjének, fiának.

A hazai örménység eddig szereplő gigászai között rövid szemlét tartva, önkénytelen is eszünkbe jut G o r o v e István és L u k á c s Béla, a magyar alkotmányos miniszterium két kimagasló alakja; K i s s E r n ő és L á z á r Vilmos, mindketten az aradi Golgotha vértanúi; M á l y Mihály mérnökkari és C z e t z J á n o s 1848/9. tábornok, a szabadságharcz tántorithatlan hőse; G a j z á g ó S a l a m o n, a csak nem rég hosszas buzgó hivataloskodása után nyugalomba vonult főszámvevőszéki elnök; K a r á t s o n y i Guidó gróf, a félmillió forintot meghaladó alapítványai miatt is feledhetetlen első magyar-örmény főúr; C s i k y G e r g e l y az oly korán elhunyt jeles színűíró; végül, kikről szintén megfeledkeznünk nem szabad, Á k o n t z - K ö v é r István velencei és

Esztegár Vártán bécsi mechithárista érsekek, mindketten egyházuk nemcsak példás életű főpapjai, hanem egyszersmind mély tudományú apostolai.

A hazai örménység törhetlen hazaszeretete és kiválóbb fiainak bokros érdemei nem is maradtak ismeretlenek sem előbb az erdélyi fejedelmi, sem utóbb a ma is dicsőségesen uralkodó magas királyi ház előtt. Így történt, hogy nemcsak az örménység főbb lakhelyeivel éreztették nevezettek kegyüket, Szamosújvárt és Erzsébetvárost, a hazai örménység e két góczpontját, a szabad királyi városok sorába emelve, hanem kimagaslóbb fiait is fejedelmi kegyük egész teljével elárasztották s családjai közül a mai napig ötvennél többet iktattak a hazai nemes családok sorába.

A magyar-örmény nemes családok legnagyobb része nem u. n. donationalis, azaz birtokos, hanem armalista, azaz czimeres. Legnagyobb részük, miként a többi testvérnemzet fiai is, a sallangot szerető s címekórságban szenvedő XVIII. században szerezte nemesi rangját. E czélből, különösen a minden oldalról ellenségtől fenyegetett dicső emlékü Mária Terézia korában, midőn vármegyék és városok testületileg, egyes gazdagabbak pedig külön is bőséges segélylyel járultak a nyomasztó hét éves háború (1756—1763) terheinek viseléséhez, szívesen felajánlák a kincstár részére 1000—2000 forintjokat, csak hogy a polgári osztályból kiragadtassanak annyival is inkább, mert oly kor vala ez, melyben a czímtelen családok boldogtalanoknak érzik vala magukat¹⁾ s különben is maga a szabályzat, például az 1786-iki, megszabta a cím után járó illetéket.²⁾

¹⁾ Innen érthető aztán, hogy Kiss Gergely, Lukács és Jakab szamosújvári szegényebb sorsú örmény kereskedők, Kiss Ernő, az 1848/9-ki szabadságharcz nős vértanújának ösei, bevallva szegénységüket — az országos levéltár adatai szerint — szégyenkezve kéri Mária Teréziát, hogy nekik is, nem tekintve a mindhármuk részéről szerényen felajánlott 300 aranya t, a nemesi címet megadni kegyeskedjék.

²⁾ Mária Terézia, ezen az általa »nagyfejedelemségre« emelt Erdély különös jótevője, azonban a magyar-örmény családok részéről megnevesíttetésük fejében felajánlott összeget nem mindig

Királyi adománylevélhez (*litterae donationales*), az 1750. május hó 13-án nemesi rangra emelt erzsébetvárosi Zachariás családot kivéve, a mult század végeig magyar-örmény családjaink nem jutottak. Ez időtől kezdve azonban a tehetős örmény családok fiai az u. n. temesi bánságban nagyobb birtokokat szerezvén, többen közülök az 1780-ki királyi leirat értelmében *donationalis*, azaz birtokos nemesek is lettek.³⁾

A magyar-örmény nemes családok címerszerzői a hazai örményiségnek 1672-ben I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem alatt történt beköltözködésétől kezdve napjainkig időrendben a következők voltak:

Pattantyus-Ábrahám Jakab 1680. decz. 13.

Lászlóffi Izsák 1712. nov. 20.

Dániel Tódor, Jeremiás és Pál 1725. júl. 3.

Placsintár Lukács és Bogdán 1737. aug. 23.

5 Lázár János 1746. okt. 3.

Karátsonyi Kristóf, Miklós és Lukács 1749. jún. 15.

Zachariás János, Lukács és Tamás 1750. máj. 13.

Novák Kristóf, Jakab, Márton és Emánuel 1753. júl. 30.

Török Tódor 1756. máj. 24.

fordította hadi czélokra, hanem egyes esetekben azt egyházi vagy közczélokra a magyar-örmény városoknak nagylelkűen vissza is adományozta. Így tett például a Csiky Emánuel és Péter, Kővér János és Kajetán, Lengyel Lukács és András részéről nemesi rangra emeltetésükért befizetett 6066 frt. 30 kr. összeggel is elrendelvé, hogy ez, az akkor épen építkezés alatt álló szamosújvári főtéri örmény templom költségeinek fedezésére fordíttassék. (Datum e Caes. Reg. Thesauratus Consilio. Cibinii 9. April. 1781. A szamosújvári városi levéltárban őrzött eredeti leirat szerint).

³⁾ Az erdélyi örményiséggel a főkormányzók útján 4196. szám alatt közölt leirat ide vonatkozó szavai a következők: »Sua Maiestas in favorem emptorum, qui in Banatu Temesiensi, Regno Hungariae reincorporato Bona et Jura possessionaria sibi comparare vellent... benigne stabilire dignata est: 1. Ut super bonis in eodem Banatu abalienandis Litterae Donationales pari prorsus ratione ac in Regno Hungariae Lege ac usu receptum est, expediuntur. Emptor proinde eiusmodi Boni ipso facto in Nobilem Regni Ungariae indubitatum recipietur omnibusque praerogativis et privilegiis Nobilitaribus gaudebit. (Datum Cibinii die 4. Aug. 1780.◊)

- 10 Issekutz Mihály 1758. decz. 12.
Lászlóffi Bogdán 1758. decz. 12.
Patrubán Márton és Márk 1758. decz. 12.
Kristóf, vagy Jakabfy Miklós 1760. máj. 8.
Kristóf vagy Jakabfy Simon 1760. máj. 8.
- 15 Simai Lukács 1760. máj. 26.
Issekutz Antal és Gergely 1760. jún. 24.
Szarokán Dávid, János, Márton és Lukács 1760. jún. 24.
Balta Márton 1760. júl. 28.
Balta Péter 1760. júl. 28.
- 20 Gorove Kristóf 1760. júl. 28.
Govrik János és Tódor 1760. júl. 28.
Csiky Tivadar 1760. okt. 7.
Kis Gergely, Lukács és Jakab 1760. okt. 7.
Lukács Lukács, Lázár és Izsák 1760. okt. 7.
- 25 Simai Tódor, Márton, Izsák és Salamon 1760. okt. 7.
Szentpéteri Kristóf 1760. okt. 7.
Verzár János, Péter és Oxendius 1760. okt. 7.
Verzár Márton 1760. okt. 7.
Vikol Bogdán 1760. okt. 7.
- 30 Jakabfy Kristóf 1760. okt. 9.
Gáspár Miklós 1761. okt. 25.
Gorovei Kristóf 1761. okt. 25.
Bocsánczi János 1762. júl. 26.
Bogdánfy Gábor 1762. júl. 26.
- 35 Csomák Miklós 1762. júl. 26.
Hankovits Jakab, Miklós, Sándor és Ferencz 1762.
júl. 26.
Lukács Jakab 1762. júl. 26.
Mártonfy Kristóf 1762. júl. 26.
Ráczy Jakab 1762. júl. 26.
- 40 Csiky Emánuel és Péter 1780. máj. 24.
Kövér János és Kajetán 1780. máj. 24.
Lengyel Lukács és András 1780. máj. 24.
Gyertyánffy Antal, Lukács, Kristóf és Jonás 1795.
jún. 25.
Capdebó Jonás, Márton, Ferencz és Gergely 1802.
júl. 23.
- 45 Kövér Tódor, Kajetán, János, Simon és Antal 1804.
aug. 17.

- Lázár Lázár, 1826. márcz. 17.
Czárán Antal, János, István és Kristóf 1830. okt. 1.
Hollósi Bogdán 1832. máj. 3.
Kábdebó Jakab, Miklós, Károly és Márton 1838. nov. 8.
50 Márkovits Antal és Emánuel 1839. okt. 3.
Jakabb Bogdán 1848. jan. 10.¹⁾
Issekutz Adeodát 1876. jan. 11.
Korbuly Bogdán 1879. márcz. 31.
Gajzágó László 1879. aug. 5.

A hazai örmények között elterjedt hagyomány az általam elősorolt nemes családokon kívül, még a romlott-hidu (románul: „de podu spárt“) Zachariás családnak I. Apafy Mihály erdélyi fejedelem által történt megnevesítéséről is tudni vél és említett család nemesi rangra emeltetésének körülményeit, rövidre foglalva, következőképen regéli: Kikocsizott egy ízben Erzsébetvárosból Apafi, a fejedelem, s hintójával már a Küküllő hidjához

¹⁾ Jakabb Bogdánt, szamosújvári városi főjegyzőt ugyan a királyi kegy 1848. január 10-én az erdélyi országgyűléseken tartott kitünő szonoklataiért nemesi rangra emelte, de czimerlevélnek expedálását a nemsokára bekövetkezett zavaros idők eseményei lehetlenné tették s így annak sem a boldogult iratai között eredetijére, sem az országos levéltárban — Jakab Elek levéltárnok ur társaságában e czélből folytatott kutatásaim daczára — másolatára nem bukkanhattam. Nevezetnek nemesi rangját azonban minden kétségen kívül helyezi Teleki József gróf, erdélyi kormányzónak Jakabb Bogdánhoz intézett s Szongott Kristóf »Szamosújvár« cz. monografiája 137. lapján is már közzétett következő levele :

110. Eln. 1848.

Nemzetes Főjegyző Ur!

A közelebb mult országgyűlésnek üdvös eredménye ötletéből, méltoztatott Ó Felsége e folyó hó 10-én kelt legfelsőbb kéziratánál fogva Uraságotat erdélyi czimeres nemesnek legkegyelmesebben kinevezni.

Mit addig is, míg a maga útján eziránt bővebben értesíttetnék, Uraságotnak örömtudás végett, ezen érdemlett kitüntetésében legszivesebb részvétem nyilvánítása mellett ezennel megírni kívántam.

Többire szokott becsüléssel maradván

Uraságotnak

Kolozsvártt, Boldogasszony hó

19-én 1848-ban

kötelezettje
Gróf Teleki József.

közelgett, midőn egy Zachariás nevű örmény kereskedő a fejedelem tovább haladását megakadályozandó, annak lovai elé állott s románul (a csak pár év előtt Moldovából beköltözött örmények ugyanis még nem beszélték az édes hazai nyelvet) azt kiáltván: Măria Sa! podu-i spart, azaz „Nagyságos uram! rossz a hid,” és Apafi élte ezen megmentőjét utódaival együtt podu-spart, „romlott-hidu“ előnévvel nemesi rangra emelte. Az erdélyi részekben lakó örményeink ezen elbeszélése azonban minden komoly alapot nélkülöz.

Minthogy még az eddig napvilágot látott nagyobb terjedelmű művekben is, u. m. Nagy Iván „Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal (Pest, 1857 s a köv.),“ I. Siebmacher, „Grosses und allgemeines Wappenbuch (Nürnberg 1885 s a köv.)“ magyar-örmény nemes családaink nemességének tárgyalása, címereiknek leírása a legmostohább elbánásban részesült, a mennyiben mindkettő a legtöbb magyar-örmény nemes családról alig tesz említést, e családok jó nagy részét mellőzi, vagy címereik leírását tévesen közli; minthogy továbbá Kővári László „Erdély nevezetesebb családai (Kolozsvár 1854.)“ cz. művében még tovább megy s a leginkább Erdélyben letelepült hazai örménységet figyelmére nem is méltatja, már a „Turul“ hazánk ezen egyetlen címer- és nemzetségtani folyóiratának megindultakor azon gondolatra jöttem, hogy nem kimélve fáradságot a magyar-örmény nemes családok címerleveleit összegyűjtsem s azokat, első sorban az illető családtagok használatára közzétegyem.

Nem ismeretlenek ugyan előttem a római költő azon szavai, miszerint a valódi nemességet kizárólag az erény alkotja („Nobilitas sola est atque unica virtus“); jól tudom, hogy a paraszt vére is piros („sanguis rusticorum aequè ruber“), hisz ép oly korban élünk, mely csak a személyhez köt minden kitüntetést, korlátozza vagy épen semmivé teszi az öröklött kiváltságokat és egy közös nevelési rendszer által közelebb hozza az egymástól eddig távolabb álló osztályokat s ma már mindenki elérheti azt, a mire csak éppen tehetségei képesítik, de azért „a ne-

messég külső emblemaít, a miket az emberi természet kiirthatatlan hajlama alkotott, a miket a kegyelet ápolta, a történelem regisztrált s a művészet gyámolította, sem a tudomány, sem a nevelés nincs hivatva megsemmisíteni.“ „A nemzetet — Radvánszky Béla báró szerint — csak látszólag alkotják az élő nemzedékek, valóságban azonban tagjai annak az elhaltak is, mert a letűnt nemzedékeknek nagy a befolyásuk az élőkre. Sokakat lelkesített már őseiknek dicső példája kitartó munkára, szorgalomra, nagy tettekre. Hol állanánk ma az ősök következetes munkája nélkül? Az ős idők egyszerűségében. Sok nemzedék alkotta mai kultur életünket. Ismerjük meg tehát izról-izre az alkotókat.“ Ismerjük meg az örmény nemes családok e haza területén szétszórt fiai és utódai is e szerény mű hasábjairól, több évi buvázkodásom eredményéből, családfájuk törzsét, címerszerzőjük nevét, címerlevelük teljes szövegét s végül címerüknek pontos rajzát s midőn azt pihenésre szánt perceikben netalán szemlélgetni fogják, ismételgessék magukban a latin költő azon sokat jelentő szavait:

»Scipio cum Romae statuas spectaret avorum
Haec ad virtutem sunt mihi calcar ait.«

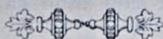
Könyvem ezen szűkkeretű célja érthetővé teszi enél fogva azon szövegisméltéseket, ¹⁾ melyeknek különben egy komoly tudományos címertani munkában alig lenne helyük és megmagyarázza egyszersmind azt is, hogy miért hiányzik abból az egyes családok bővebb ismertetése, családfájának levezetése s kiválóbb tagjainak érdemük szerint való méltatása.

Minthogy nemcsak a hazai örménység bölcsőhelyeinek levéltárából meritettem, hanem felhasználtam még ott, hol kiegészítésre volt szükség egyes családok magán iratgyűjteményeit is, sőt a fővárosban elhelyezett országos levéltárban is két ízben huzamosabb időn át gyűj-

¹⁾ Rövidítést csakis a címeradományozó fejedelem czimeinek elősorolásánál engedtem meg magamnak.

töttem az adatokat, vigasztal azon tudat, hogy e műben a magyar-örmény nemes családok czímerleveleit — tudommal — teljes számban első ízben tehetem közzé.

Mielőtt az egyes magyar-örmény családok czímerlevelének bemutatását megkezdeném, szabadjon még e helyt őszinte hálámat kifejezmem azon barátságos és kegyteljes pártolásért, melyet kutatásaim alkalmával az országos levéltár derék igazgatója, Pauler Gyula s köztiszteltben álló allevéltárnoka, Jakab Elek urak részéről tapasztalni szerencsés valék. Nem kevesebb szivesség jutott csekély személyemnek osztályrészüil Szongott Kristóf ur, t. kartársam, az „Armenia“ érdemes szerkesztője részéről, ki szives megkeresésemre nemcsak több czímerlevél másolatát bocsátotta rendelkezésemre, hanem lehetővé is tette a kész mű megjelenését; továbbá Novák Antal ur, derék collegám részéről, ki a czímerrajzok elkészítését volt szives magára vállalni és végül Bittó Károly aradvármegyei főlevéltárnok ur, igen tisztelt barátom részéről, ki a gondjaira bizott levéltár adataival gazdagítván nagyban megkönnyítette adatgyűjtésem különben fárasztó munkáját. Fogadják mindhárman leghálásabb köszönetemet.

Négy év multán.

Az intézet szigorú és barátságatlan falai között hirtelen csend lett; az előbbi larmás zaj és csengő nevetés minden átmenet nélkül megszakadt: új növendék érkezett az intézetbe, kit egy öreg nő kísért. A pajkos növendékek kíváncsi szemekkel méregették, bírálgatták a jövevényeket, főkép pedig azt a barna arcú szomorú képű leánykát, kit most hozott az intézetbe a nagymamája, hogy valaha tanítónőt faragjanak belőle, mert bizony nagyon rá van szorúlva.

Az igazgatónő mosolyogva fogadja a vendégeket, a leányok a háttérben suttognak, vihognak. A már fehér hajú öregasszony a jóságos arcú igazgatónővel beszél-

get, közbe-közbe vigasztalja a kis unokát, kinek minden pillanatban könnyekkel telnek meg szemei, de azért erősen tartja magát s nem sir. Csak pár perczig tart még a beszélgetés, az öreg megöleli, megcsókolja a kis leányt. Az igazgatónő maga is elérzékenyedik, de azért mosolyogva vigasztalja Margitkát, öleli, csókolja: „Ugy nézzen engemet, mintha édes anyja volnék.“ A leányok odaszaladnak, csititgatják: „Ugy nézzen minket, mint testvéreit.“

Az öreg asszony lépteit a hosszú folyosó már alig viszhangozza, alakja elvesz az esti homályban, Margitka néz-néz utána hosszasan, keservesen. A kapú nyílik, a kapú bezárul. Ő már künn van. Szegény Margitkának, mintha szivét szoritották volna össze.

Nemsokára megszólal a csengetyű a lefekvésre. A leányok számos apró bohósággal és csinikkel igyekeznek feledtetni Margitka bánatát, de ő nem igen vigasztalódik.

Elcsendesül nagy későre a hálóterem. Alusznak már mind a leányok, mind megannyi alvó angyal-arcz, csak Margitka nem alszik még. Mélységes süket csend van, egyszerre a távolból éles fütty halszik: az induló gyorsvonat mozdonya sípol. A hálóteremben csendes zokogás: „Most megy.“ Margitka újból siratja azt, kitől egy hosszú évre el kellett válnia.

Szepegve alszik el s álmodik, álmodik az egyszerű kis otthonról. Látja a kis mezővároskát, hol már mindenki lenyugodott, csak egy szerény házikóban pislog még a lámpavilág: ott van a jó öreg nagymama, imádkönyve fölé hajolva szűnyökál édesen, csendesén, néha-néha fel-felriad s áhitattal imádkozza tovább a félbehagyott fohászt.

Bizonyosan Margitkáért, az egyetlen jó unokáért imádkozik! Szeretné odaszaladni, megölelni, megcsókolni azt a ránczos arczot, azokat a fénytelen szemeket, melyek oly jóságosan néznek reá. De visszatartja egy titkos kéz s ő nem mehet oda. Szive hevesen kezd dobogni, a távolból ezt susogja az öregnek: „Örömmel fogok tanulni, nehogy nagymama megbánja, hogy utolsó összeka-

pargatott filléreit is reám költötte!“ Tisztán hallja a feleletet is: „Azért taníttatlak fiam, hogy ne szorúlj ez életben senkire; mert ki tudja én meddig élek?!“

„Sokáig, sokáig — susogja Margitka félig ébren — nem, nem vesz el tőlem a jó Isten! Megtart nekem, hiszen úgy sincsen senkim az ég alatt, csak te nagyanyácskám! Te érettem élsz s én te éretted fogok élni.“ Fájó érzés szoritja össze a szívét, szemeiből sűrűn omlanak a könnyek, mire ő maga is felébred.

A hálóteremben siri csend van, a többiek alusznak nyugodtan. Margitka végig simítja forró homlokát, mint ha el akarná úzni azokat a fájó gondolatokat, behunyja szemeit, ébren álmodik a multról s jövődőről.

Képzetele a téli csendes estéket hozza elébe. Ketten vannak. Nagyanyó kötöget egy karosszékekben, ő pedig a mellett a hosszú, ócska zongora mellett ül, mit a nagymama nem adna a világ minden kincseért, pedig a hangja sem olyan csengő, mint régen, a billentyűk is sárgák már, de azért ezek a sárga billentyűk sok örömeinek voltak részesei, sok bánatnak vigasztalói. A „Cserebogár, sárga cserebogár“-t játssza, ezt szereti legjobban az öreg; ez a nóta juttatja eszébe fiatal korát, a letűnt régi jó időket. Majd beszélgetnek a holtakról, a Margitka szüleiről, egymást vigasztalják, egymást biztatják. Istenem milyen boldog is az, kinek van valakije, ki önzetlenül szereti!

Majd gondolatai a jövőbe kalandoznak. Tanítónőnek képzeleli magát. Azt hiszi, most vezeti nagymamáját a templomba, ki itt jobbra-balra tekintget: ha vajjon látják-e az emberek az ő tanítónő unokáját, a ki olyan szépen tud zongorázni, hogy még a szive is megfájul az embernek mélabús nótáitól. S majd ő milyen elégedett lesz, ha boldognak látja s bár némileg viszonzhatja azt a sok jót, a miben nagyanyja részesíté.

Álmodjál csak, álmodjál szegény gyermek! Adja Isten, hogy a sors durva keze el ne tépje szép álmaidat!

* * *

Repül az idő, mintha szárnyai lennének; eltelt az a hosszú négy év is, mely a leányok szívében s lelkében

oly nagy változást idéz elő. A kicsi leányból nagy leány fejlődik, megéri az ész a komoly munkára.

Vége a rettegett képesítőnek, vége a drukkos napoknak, vége a tanulásnak; szabad mindenki, mint a madár, mely ágról-ágra szállhat. Feledésbe megy ilyenkor az a keserves négy esztendő, mely megfosztott az édes ott-hontól; csak a jelennek él mindenki rózsaszínben látva a világot. Örömsugár a szemekben, mosoly az ajkakon, önérzetes nyugalom a szivekben.

Jönnek az elégedett apák, anyák, nagynénik, jön mindenkinek valakije, hogy hazavigye már „tanitónő“ leányát.

Nagy csomagolás; a folyosó tele van rakva bőröndökkel, nyitott szekrényekkel, mosolygó apákkal, lóatófutó leányokkal, kapzsi hordárokkal.

— Képzeld csak Katinka! Mi már este indulunk, mert holnapután valami multság lesz otthon, hová okvetetlenül el akarnak vinni.

— Jaj, mi még pár napot K...ban töltünk, hiszen jóformán nem is tudom milyen ez a város!

— Hallottad, hogy Elláék fürdőre mennek?

De egyszerre elhallgatott mind a kettő a közeledő léptek zajára.

— Szegény Margitka! Milyen bús most is! — törte meg a csendet Katinka — pedig hat héttel ezelőtt temették el a nagymamáját. Le is tehetné már azt a gyászruhát!

— Jól áll neki, azért nem teszi le azt — szól a másik.

Ő meg ezalatt csendes léptekkel halad le a kertbe: a magányt keresi, hogy enyhülést esdhessen Istentől. Szeretne sirni, zokogni, de már elfogytak könnyei.

Most érzi legjobban azt, hogy mennyire el van hagyatva; tudja jól, hogy utána nem jön senki; nincsen kit várjon, nincsen ki várja. Itt hagyta az egyetlen nagyanyácska éppen akkor, mikor ő már oly közel volt életcéljához. Elköltözött oda, a honnan nincs visszatérés, elment övéihez — egy jobb, egy boldogabb hazába. Miért nem vitte hát őt is magával? miért hagyta őt e föl-

dön védtelenül, árván, egyedül?! — S még csak sirni sem tud mióta eltemették azt, ki neki mindene volt!

Nem tudja elhinni a valót, nem tudja beleélni magát, hogy annyi sok szép reménye romba dőlt s hogy most már egyedül kell minden bánatot viselnie; nincs kivel örömét megoszsa, nincsen ki tanácsot adjon, nincs ki buzdítsa ha elcsügged, nincs a ki reá büszke legyen, hogy ime ő már „diplomás“ tanítónő: kenyérkereső leány. Mi lesz vele? Mihez kezdjen?

Ily szomorú gondolatokba merülve ült egy félreeső padon. A kert csengett az élettől, a madarak versenyt csicseregnek egy csoport daloló, ujjongó leánynyal.

— Margitka! Margitka! — kiabál torkaszakadtából egy kis szöszeke leány — Margitka!!!

— Ki szólít? kérdé felriadva a szólított.

— Jer hamar, ő nagysága régen keres, valami mondani valója van.

— Bizonyosan valami távoli rokonomhoz akar elhelyezni, míg állomást kapok — e gondolattól összeborzadt — nem, nem megyek senki nyakára.

Ujra fülébe csengettek az öreg szavai: „Tanúlj fiam, hogy ne szorúlj az életben senkire!“

Lecsüggesztett fővel, tétovázó léptekkel haladt fel a lépcsőn az iroda felé. Ezalatt a többi leányokat is felhozta a kíváncsiság a kertből, ott állingáltak az iroda ablaka előtt.

— Látsz-e be, mit csinálnak?

— Vajjon mi fog szegénynyel történni?

— Nem hallod mit beszélnek?

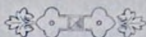
Több ilyen s ehhez hasonló kérdések váltották fel egymást.

Ezalatt az a jóságos arcú igazgatónő meleg hangon vigasztalta a kis árvát s tudtára adta, hogy már állomásról is gondoskodott számára ott helyben, a szünidőt pedig töltsé nála, legyen az ő leánya a nyáron is..... Margitka csak nézett szótlanul maga elé, nem tudta köszönetét kifejezni, pedig minden szó balzsamként hatott sajtó szívére.

— „Édes anyád leszek!“ hiszen úgy ígértem, mikor még idehozott a nagymama!

E szavak Margitkának egész a sziveig hatottak, oda borúlt az ölelő karokba s az örömtől megeredtek néma könnyei.

Harmath Ilona.

Fotográfia az örmény leányokról.

Jelige : Szép vagy lányka? ne tudd. . .

Vitkovits M.

„**K**érlek szerezd meg Szamosújvár legszebb leányának arczképét és küld el lehetőleg posta fordultával nekem, ki az örmény leányok iránt oly bensőleg rokonszenvezek.“

Őszintén megvallom, nehéz feladat! Hiszen annyi szép leánynyal gazdagította meg a Teremtő a mi kis városunkat, hogy én a szépek közül alig tudnék „legszebbet“ választani a nélkül, hogy a szépek haragját magamra ne vonjam. Nemde szép hölgyeim, Kegyetek mindnyájan rátartók szépségükre?! Ezen érzékeny oldalról pedig valakit érinteni merészség volna! És mégis a fennebb említett kérésnek eleget kell tennem; mert különben „jó barátom“ (igen! ilyenek is vannak még) megneheztelne reám.

A ki tehát Kegyetek közül örmény leányaink! magát „legszebb“-nek tartja, sziveskedjék arczképét megküldeni. Furcsa kérés. Kegyetek, örmény hölgyeim! ezt nem fogják megtenni. Jól van! Összeszedem én a szép leányokat mind és az egészsből magam fotografálok egyet. Igen! egy képet rajzoló, mely egyesitse magában mindazt a jót, szépet és nemest, mit az örmény leányokban felfedezhetünk. Pártatlan leszek! Egy hű kép ecsetelése lesz feladatom. E képet ajánlom fel „jó barátomnak.“ És azután a kinek tetszik: jöjjön ide feleséget keresni. Az ifjúnak pedig, kit szive kerget, csak annyit sugok fülébe:

»Magyar legény Tiszán innét Dunán túl,
Szamosújvárról házasedjál ezentul.«

Ring a bölcső, és benne aluszsza első édes álmát a szülői örömök zsengeje: a megszületett örmény leány. A kis újszülött — nagyon természetesen — az anyai gyöngéd kezek ápolását nem nélkülözheti. Ritka az a szülő, ki csecsemőjét idegen kezekre bizza. Ott virraszt éjjel-nappal a szülő gondja a gyermek bölcsője mellett. A boldog anya szerető fáradozását a gagyogó gyermek mosolyával jutalmazza meg. — A gyöngé szellő is lendít hullámokat a víztükre felett: úgy az anyai gyöngédség is az ártatlan szívet kezdi hullámozásba hozni, míg kifejlődnek a gyermekies érzelmek. Ez az a boldog idő, midőn:

»A játszi gyermekség bájos körében
Csókoljuk a jelenlét angyalát;

Mély sírok halmain mosolyogva állunk,
S legkisebb tárgyban nyílt eget találunk.«

Midőn a leány e kort eléri, már szabadabb, de még mindig az anya figyelme kíséri őt. Majd bekerül az iskolába. A tudományok csarnokában szelleme éltető anyagát gyűjti össze; de ezalatt oda haza a házi teendőik szorgalmas munkása: köt, varr, főz, süt, mos.

Igy nő fel az örmény leány addig, míg eléri azt a kort, midőn a társadalomban ő is számtatásba jó, mert belépett a nagy leányok sorába; ekkor kezdi észrevenni a mindennapi élet kicsinységeit. Vágyakkal telt, szive fényes, ragyogó jövőbe tekint. Ekkor kezd mutatkozni nála az egyéni jellem: rátartós lesz önmagára. De ez az „önzés“ legkevésbé sem fajul el; a kevélységet még nevérről sem ismeri. Az „önérzet“ ezen megnyilatkozása jellemzi örmény leányainkat. Szívjószág és nemes erkölcsi érzület: e két erény az örmény leány legszebb ékköve. Lelkének ártatlanságával kis templommá avatja fel önmagát, hol boldogság és béke honol. Angyali szive boldog és elégedett, ha csekély vágyait teljesítve látja. Arczának nemes zománcza: lelkének hű tükre.

A legcsekélyebb nemtetszés is meglátszik rajta: azonnal elpirúl, mi a barna arcot oly nagyon érdekessé teszi. Az örmény leány szive: egy szeretetház. Míg sze-

relmével csak azt ajándékozza meg, kihez szive ellenállhatlan vonzalmat érez: addig szeretetébe befogad mindenkit, kit csak szeretni tartozik. Soha sem felejtkezik meg Teremtőjéről, de forrón szereti hazáját is. Megtanulja félni Istent, de a honnak hű leánya, s büszkén mondja:

»Az a tudat, hogy én magyar vagyok,
Lelkemen egy menyországgal ragyog.«

Az örmény leány lelkes barátnője a tudományoknak és művészeteknek. A megragadó könyv mellett kész egész éjjel virrasztani; de nappali munkáját is egy-egy érdekes cikk elolvasásával fűszerezi. Kedveli a zenét, műveli a dalt és éneket. Gyönyörködik mások csengő hangjában. Házas, takarékos. Szereti a tánczot, s Terpsichorének gyönyörrel áldozik. Végig élvezi a bált, s pompásan ropja reggelig is a csárdást. Ha ezekhez hozzáadom még azt, hogy leányaink a társaságokban kellemesen elmulattatják az embert, eredeti elmés ötleteikkel nem egyszer zavarba hozzák az elmerengő ifjút: akkor azt hiszem eléggé jellemeztem az örmény lányok lelkületét.

Az emberi lélek minden körülmények között fentartja jellemének egységét. Működésében eszközül használja a testet; ez külső kifejezője minden belső lelki állapotnak.

A fej- és arczmozdulatok, a szemek ragyogása, egy-egy elejtett pillantás, bánatos vagy örömteljes nézés, egy kézmozdulat elég következik arra, hogy megtudhassuk: kiben, mi lakik. Örmény leányaink fotografálásánál tehát különösen a külsővel, az arczczal és tagokkal kell foglalkoznunk; mert képünk tulajdonképen csak akkor lesz teljes. A külső alak egyes kifejezéseinek reánk való hatása után hozhatunk tévmentes és jogos ítéletet örmény leányaink jelleme- és lelkületéről.

A fej és arcz képezik tulajdonképen tárgyát a physiognomikának. Örmény leányaink általában kerek képűek. Mig a magas fejtető üres, szivtelenséget és ábrándos érzelmességet jelent, addig a fejnek az az alakja, milyen-nel örmény leányaink birnak, ügyességet és életrevalóságot mutat.

A fej fürtjei rendszeren fekete színben (van egy-egy göndörhajú leány is) játszadozva ömlenek le, mi a physiognomika szerint nagyobb fokú eszményiség- és eredetiségnek jele. A haj növése erős, gazdag, mi azonban korántsem a durva, nyers erőnek, hanem a gyengédség és a félénkségnek kifejezője. (E tekintetben — úgy látom — nincs igaza Aristotelesnek, ki épen az ellenkező nézetnek adott kifejezést).

A hajfürtök alól előtűnik a magas homlok, bizonyos méltósággal és szellemességgel. Örmény leányaink homloka kissé domború és így Vischer szerint — ki négy főalakot különböztet meg (t. i. visszacsapott, lelógó, egyenes és tekedomborodású) — a negyedik osztályba volna sorozható, csakhogy e domborodás mégsem oly erős, milyent Vischer gondol. Ezért az örmény leányok homloka, mely mögött sem ravaszság, sem makacsság nem honol, a kedély nyugodtságát és nemességét tükrözi vissza.

A homloknak a szem kölcsönöz jelentőséget. Az örmény leányok nagyobbára fekete szeműek. A szem fénylő ragyogása feltűnő leányainknál. A szem nem fekszik mélyen és így jellemzi azt az őszinteséget, melylyel hölgyeink birnak. Nagyon sok függ a szemek játékától. Nem feledkezhetünk meg a kékszeműekről sem, mert ilyenek is vannak, kik mint „szöke örmény“-ek nem ritkán elragadtató szépek. A kék szín a derűtség jele. Ha komor felhők után előtűnik a tiszta ég az ő halvány kékségében: e tünemény kedélyünkre nagy befolyással van. Gondolataink az ég kékjébe merülnek és epedő vágyaink megnyugodnak. A kékszemű hölgyek eloszlatják kedélyünk nyugtalanságát és lehangolt szivünkbe fészkelik a derűt. A „szöke örmény leányok“ ehhez is értenek.

Az arcok szabják meg az egész fejnek alakját. Rendszeren rózsás pír ömlik el leányaink arczán, melyeken nem láthatók a fájdalom és kiállott szenvedések mély barázdái. Hogyan is lehetne így korán szenvedésök? Hacsak az apró csalódások nem öntöttek kesert az öröm és boldogság poharába!...

Az orr, mely bizonyos méltósággal foglalja el helyét, rendes alakú; takarékoszágról és értelmességről tanuskodik.

A száj mérsékelt, kecses alakot ölt, szeretetreméltó. Egy ellebbenő mosoly boldogsággá varázsolja az életet; mert, ha:

»Picziny szádat csokolom,
Mennybe visznek — gondolom.«

Az ajkokat rendesen az a gyöngye pír futja át, mi leányaink ajkát „eper ajk“-ká bővíli.

A kezek közép nagyságúak, karcsú, hosszukás ujjakkal.

„E kéz gondolkodó szellemé — mondja Vischer, — mely a tudomány művelésére van hivatva, mely egyesíteni tudja a nagyszerűt a haszonnal.“ A kéz, mint a természet emberének dolgozó eszköze, arra is van hivatva, hogy nehéz munkát is végezzen. Az örmény leányok „kis kacsói“ szeretik, keresik a munkát. A kezet leggyakrabban átlátszó rózsaszínű körmök díszítik: ez a hét szépség egyike. Maga az egész termet, mit az Alkotó izléssel és csínnal teremtett, — általában közép nagyság. Ime egy kép, mely az élet természetes „camera obscuráján“ van reprodukálva. Ilyen az örmény leány, ki nemcsak boldogulni, de boldogítani is szeret.

E kettős cél valósul a szerelem üdvösségének pillanatában. Semmi kétség. Érje el e pillanatot minden örmény leány, azt a pillanatot, mely boldogítja e sivár földi létet; hiszen Schiller szavai szerint: „Holt tömegek vagyunk, ha gyűlölünk; istenek (boldogok) ha szeretve ölelünk.“

Esztegar Gergely.

Levél a Szerkesztőhez.

Szokatlan dolog az »Armenia«-nak helyből levelet írni. De én már csak így kezdem a Szerkesztő ur engedelmével; mert a szamosújvári társadalmi életben az »Armenia« leghivatottabb orgánus arra, hogy a közművelődési eseményekről referáljon és azok érdemeit méltassa, a kik oly lelkes odaadással szolgálják a közérdeket.

Megfigyelő álláspontom arra utal, hogy tekintsünk vissza erre a szeszélyes esztendőre, melynek javarésze kolera-félelmekkel és ovtintézkedési rendszabályozásokkal telt el. Jól esett ugyan, hogy az idő gyors egymásutánban váltakozott felettünk és így szerencsésen átéltük az epidémikus időszakot; és habár félünk a fagyos tél borzalmaitól, mégis nincs okunk erről az esztendőről kedvezőtlenül nyilatkozni, mert minden irányban fejlődés és előhaladás konstatalható.

Városunk fejlődésében minden bizonynyal legszebb jelenség az a két díszes épület, melyek a fiúárva-intézet és leányiskola számára emeltettek. S ha meggondoljuk, hogy ugyanez évben tétetett le egy leányárvaház alapja és a főgymnasium megvalósítása a folyamatban levő budget-ben nyert biztosítást, nemkülönben a honvéd huszártelepítés ezen év vívmánya, — úgy ezt az esztendőt városunk történetében szerencsésnek mondhatjuk és hálás érzettel gondolunk azokra, a kik városunk kulturális fejlődését ily sikeresen tudták előmozdítani.

A város atyáinak felvilágosodott gondolkozásáról és esztetikai érzékéről tesz bizonyosságot az is, hogy a régi disztelen és roskadozó városházát a főtérről eltávolították; most már csak az volna óhajtható, hogy a szép főtérre csinos, megfelelő alkotmány létesíttessék!

Ez év történetében kiváló helyet foglal el gróf Csáky Albin kultuszminiszter nagyrabecsült neve, a ki nagy hálára kötelezett minket azon erélyes intézkedésével, mely a költségvetésbe a felállítandó szamosújvári főgymnasiumra a szükséges összeget felvette és így az ügyet szerencsésen megoldván megszüntette a további versengést. Bölcs intézkedés volt ez; mert a kormány sem gátolhat meg egy olyan hazafias várost fejlődésében, — milyen Szamosújvár, — mely képes annyit áldozni a kulturáért, mennyit más hasonló városok meg nem bírnának.

Közművelődési egyleteink is prosperálnak; a »Kaszinó«-»Kör« — »dal és zene-egylet« — Önképző fuvó-zenekar« — »Tüzoltó-egylet« — »Méhészkör« és »Műkedvelők társulata« az év folyamata alatt mindegyik adott életjelt magáról és hasznos működéssel érvényesítették tehetségüket. Legtöbb érdeklődést keltenek a műkedvelői előadások: ezek minden alkalommal jelentékeny pártolásban is részesülnek.

A folyó évben megtartott előadások közül október 22 én színre hozatott a »Sárga csikó.«. Ennek a népszínműnek előadása oly színvonalra emelkedett, hogy a vidéki szintársulatok megirigyelhették volna Mükedvelőink ezen előadással fényes bizonyítékát adtak tehetségüknek; meglátszott minden egyes szereplőn, hogy nemes verseny buzdítja a játékra.

Én nem tudom eléggé méltányolni a mükedvelői előadásokat; a színészt elítélem a legkisebb hibáért; de a mükedvelő iránt hálás vagyok, ha csak élvezhetem játékát. Az utóbbi előadás alatt lelkesedve vettem részt a szép számú közönség zajos tapsaiban.

E nagyszabású darab, mit egybevágóan adtak elő, gyors változatokban folyt le; a csoportjelenetek szép festői képletekben alakultak; a kardalok oly precizitással voltak előadva, hogy bármely nagyobb színpadra is beillettek volna; ezeknek, valamint a zenekíséret sikerét Zeffer Lukács javára írjuk, mert őt illeti a dicséret.

Az egyes jelentékenyebb szereplők közül részletes elismeréssel kell adóznunk Voith Lajosnénak, a ki Erzsike szerepében gyönyörű hangjával és kedves játékával kitünően oldotta meg feladatát.

A többi kevésbbé jelentékeny szerepekben: Czövek Jenőné (Kecskésné), Török Aranka (Ágnes), Kovács Tinka (Böske), Merza Ilona (Panna), Voith Gizella (Sára) élénk és gondos játékkal segítették elő a darab sikerét.

A férfi szerepek, melyek mind jelentékenyek voltak, igen találóan voltak kiosztva:

Czövek Jenő (Csorba) sok drámai tehetséggel és mély érzéssel játszotta nehéz szerepét.

Kodra Gyula (Csorba Laci) rokonszenves szép hangjával mindvégig megérdemelt tetszésben részesült.

Voith Lajos (Gazsi), dr. Gopcsa Jakab (Bagó) mint kol-dusok oly zseniális alakítással léptek a közönség elé, hogy már megjelenésük nagy derűtséget okozott; befolytak a szép számú közönség hangulatára a nélkül, hogy játékuk tulzásba csapott volna.

A czigányok személyesítői voltak:

Máthé György, László János és Osztián Antal; minden megjelenésük sikerült játékkal folyt le s jóízű humorral nevettek meg a nézőt.

Egyenlő mértékkel adóznak az elismerésből Bodor Sándornak (Bakai András), Csehi Sándornak (Bogár) és Bándi Bélának (Iczig); jól játszottak Gönczi Mihály (Pusztabíró), Filep János (Peti), Salamon Árpád (csárdás-gazda), Zachariás Miklós (Szunyog), Farkas Endre (kántor): mindnyájan nagy ügyességgel és találó felfogással működtek; különösen a »Holyagos« csárdában oly sikerült jelenésük volt, hogy a betyárdalt meg kellett ismételni.

A közkatonákról sem szabad megfélemleni: Merza Zoltán pandur és Váradí Emil mint Pista gyerek ugyancsak derekasan végezték dolgukat.

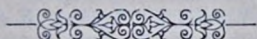
És ha fontolóra veszszük azt, hogy mennyi gondot és fárad-
ságot igényel egy ilyen darab színrehozása: akkor bőkezű elisme-
réssel tartozunk adózni a derék rendező fáradhatlan tevékenységének.

Szerencsés a szamosújvári műkedvelőtársulat, mert Vajna
Károly személyében fellelhetők mindazon tulajdonságok, miket egy
jó művezetőben keresni szoktunk. Az ő finom műveltsége, lelkesé-
dése és türelme az a varázs erő, mely a szép egyetértésben élő
értelmes műkedvelőket buzgó közreműködésre ösztönzi.

A műkedvelőtársulat eddigi sikerei teljes biztosítékot nyújtanak
a jövőre, melytől sok szépet remélünk. Legközelebről színre kerül
Csiki Gergely »Divatképek« című színműve; a próbák már szor-
galmasan folynak.

Midőn így beszámoltam a figyelemreméltó társadalmi moz-
galmakról, — hiában keresem közöttünk azt a humánus tényezőt,
mely áldást szokott osztogatni és mely hivatva van arra, hogy a
szenvedőket megvigasztalja és a szükölködők nyomorát enyhítse.
Nem találom azt a jótékony szellemet, mely női szívek egyesül-
tőlérméből támad és a szenvedő emberiségért csoda dolgokat képes
mívelni... Vajha a jövő évben erről is dicséretet zenghetnék!

—h—s.

Kisebb közlemények.

Lukácsi ünnepély. Ugy volt tervezve, hogy a Lukácsi-árva-
ház új épületét a nagynevű alapító halálának évfordulati napján
(okt. 24) fogják felszentelni. Mi el is készültünk erre a napra azon
diszes füzettel, mit annyi derék író oly tartalmassá tett; de a vál-
lalkozó az épületet a mondott időre teljesen be nem fejezhette,
azért a tervezett kegyeletes ünnepély csak nov. 22-én tartatott meg.
21-én estve a nagy harang adta értésére a városnak, hogy másnap
tartjuk a Lukácsi-ünnepélyt, 22-én reggel a plebaniai nagytemplom-
ban fényes requiem, a szentélyben pompás gyászalkotmány (tumba)
volt felállítva; százával égett a gyertya. Sokan voltak a templom-
ban. Sírszentelés után kimentünk a temetőbe; a tanuló ifjúság gyász-
lobogók alatt, a papság pedig öltözködve jött ki. Az árvaintézet
második jóttevőjének: néhai Czetz Gergely tanárnak földi ma-
radványait kísértük az árvaintézet kápolnájába. A formális temetés
után az árvaház új épületében gyűltünk össze; ott volt a város
színe java. Ekkor Bárány Lukács plebános, az intézet igazgatója
igen talpraesett beszédet tartott: visszapillantást vetett a múltra; szép
beszédéből ime egy pár mondat: »Örmény atyánkfiai mindenütt, a hol
letelepedtek, humanitarius intézményeket alapítottak. Szamosújvárt id.
Karátsonyi Emanuel és neje Verzár Mária alapították a Karátsonyi-
szegényházat. Lukácsi egész vagyonát jótékony célra hagyta. Ál-

dás munkáját az árvaintézet választmánya fejezte be. Ennek az intézetnek második jöltevéje boldog emlékü Czetz Gergely, ki 43.000 frtot hagyott ennek a humanus intézetnek. 1877. szeptemberben nyílt meg az árvaház. Én voltam első felügyelője.« Azután felolvasta az intézet emlékkönyvéből azok neveit, kik adományaikkal az árvaház vagyonának gyarapításához járultak. »Világosító-Szt-Gergely örködjék e ház felett! Uram fogadd be hajlékodbba az elhunyt alapítók lelkeit és áld meg azon élőket, kik anyagi áldozataikkal elősegítették a nagy Lukácsi üdvös intézményének megvalósítását.« ... Végre megszentelte a palotaszerű új hajlékot. A szép ünnepélyen vidékiek is voltak jelen; ott láttuk Esztegár Kristófot is (Kolozsvár), ki végig akarta nézni emelkedett gondolkodású anyúl bátyja Czetz Gergelynek második temetését is! Mikor a nagy számú közönség az ünnepély színteréről eltávozott, nem egy ajak adott hangos kifejezést ennek az igazságnak: »Nem enyészik el nyomtalanul annak a neve, ki megtakarított filléreiből a közjó oltárán is áldoz.«

Az érdem jutalma. A hivatalos lap néhány héttel ezelőtt a következő örvendetes tudósítást hozta: »Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán Csákány Ádeodát szamosújvári örm. kath. esperes és gymn. tanárnak a lelkipásztorkodás és népnevelés terén szerzett érdemei elismerésül Ferencz József-rendem lovagkeresztjét adományozom. Kelt Innsbruck 1893. szept. hó 30. Ferencz József.« — A kitüntetés a városház közgyűlési termében adatott át nov. hó 12-én. Placsintár Dávid polgármester volt az átadással megbizva. Reggel 11 órakor már tele volt a terem, a nők a polgármesteri szobában foglaltak helyet. A papok, tanárok, tanítók és tanítónők a főesperes házában voltak összegyűlve. Most a polgármester egy bizottságot nevezett ki, mely a kitüntetett lovaghoz ment, hogy őt a gyűlésterembe hívja. Feljöttek. A főesperes harsány »éljen«-ek közt a zöld asztal mellé állott. Ekkor Placsintár Dávid egy magvas beszéd kíséretében aggatta kitüntetett mellére a lovagkeresztet. A szép üdvözléssel néhány részletet itt is közreadunk: »Mindenekelőtt szíves köszönetet mondok az oly szép számmal megjelent érdeklődő közönségnek, mely becses megjelenésével az ünnepély díszét csak emeli. A lovagkereszt, melylyel Urunk Királyunk nagys. Csákány Ádeodát esperes urat kitüntetni kegyeskedett — átadásával csekélységem van megbizva. Kitüntetett érdemeiről felesleges hosszasan disserálni; mert az a férfiú áll előttünk, ki az egyházat és tanügyet kitartással, buzgósággal oly sok évig szolgálta. Mindnyájan szívünkben örvendünk a megérdemlett kitüntetésnek (ekkor tüzte fel a keresztet). Fogadja a nagys. lovag ur őszinte szívből eredő szerencse-kívánatomat.« Az élénk eljénzés elhangzása után Csákány körülbelül ezeket mondotta: »Nagyon sajnálom, hogy gyöngélgedő állapotom miatt jó Királyunk kitüntető kegyét nem hálálhatom meg oly lelkesedéssel, oly emelkedett szellemű, hosszú beszéddel, milyennel

szerezném. . . Azért arra kérem a nagys. polgármester urat, hogy abban az iratában, mely ezen esetről fogja a felsőbbséget tudósítani, tegyen említést, hogy ezen nem remélt, nem várt kitüntetést törhetlen hűséggel fogadtam, ki mindennapi miséimben egyszer sem fogok jó Királyunkról megfélekedezni. Adjon Isten Ó Felségének hosszú életet, erőt, hogy sokáig kormányozhassa boldog népeit. Kísérje áldás legnemesebb és legjobb Uralkodónk minden lépését. . . . Mivel Urunk Királyunk, az egyes alattvalók érdemeit nem ismerheti, azért hálás köszönetet mondok mindazon faktoroknak, a kik előmozdították ezen kitüntetést; különösen őszinte köszönetet mondok a nagys. polgármester urnak, ki csendesen, de buzgó munkálkodott azon, hogy apostoli Királyunk engemet ezen kitüntetéssel megvigasztaljon.« — Itt alkalomszerűnek találjuk közreadni azokat az »Utóhangok«-at, miket Murádin János aradi ügyvéd, ki a kitüntetett lovagnak tanuló társa volt — küldött.

Utóhangok.

Csákány Ádeodát szamosújvári főesperes 1892. évi október hava 16. napján tartott aranymiséjéhez.

Első ének.

Érdemed gyönyörköszorúkkal teljes Liliom völgyben kötözött szép esokrok. Jellemed : fénynyel ragyogó tünemény — Meszsze világló.	Áldva légyen hát színarany misédben Nyáját oltalmazni szerény személyed; Barátság és hív mosolyától légyen Otthonod : Eden.
Nestoréként állsz lelkiatyák sergében, Csillagos égből, — hol az Isten gondja Népeit tetézi, Szamosújvárnak közszeretben.	Életednek dus aranyát évekkkel Gazdagítsák tündökölő gyémánttá; Es adják kincsül szeretett hazánknak Égi hatalmak !

Második ének.

Lángba borult Aurora Szamosújvár égálgán, Nemzetiszín zászlók lengnek Diszes örmény egyházán; De csilingnek a házaknak is Tetőiről; és zúgnak A harangok — s a taraczkok Egyre másra ropognak, Jeleül : hogy aranymisét Mond ma s dicséri Istenét Csákány Ádeodát a fő- Esperes, a nagy, dicső.	S magasztalnak — lelkipásztor, Viszhangozva tetteid. Milyen égi nagy kegyelet, Ez a menyei szeretet; Terjedjen rád ez az ár Még sokáig — áldozár !
Hogy az Istenőtől adott vagy, Jelzi neved latinul; Előtte angyali sereg Te éretted leborul. Hintett pálmákkal hozannát Zengedeznek hived,	„Te Deum“-ot énekeljen Lélek és szív Istennek, Hogy tégedet kegyeiből A közjónak védjen meg! Dicsőítő zsoltárokat Dávid harfája zengjen Ezüst lelked templomában, S buzgalomra gerjeszsen. Áldja meg Isten a magyart. Törjön össze minden agyart, Mely bántaná országát, Szent István hagyományát.

Murádin János.

Felolós szerkesztő és kiadó-tulajdonos : SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.
